

Opetus- ja kulttuuriministeriö

PL 29

00023 Valtioneuvosto

kirjaamo@minedu.fi

ESITYS SAAMELAISTEN VARHAISKASVATUSPALVELUIDEN TURVAAMISEKSI JA KEHITTÄMISEKSI OSOITETTAVIKSI VALTIONAVUSTUKSIKSI VALTION TALOUSARVIOSSA 2018

Saamelaiskäräjät esittää kunnioittavasti, että Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan talousarviossa osoitetaan saamelaisten varhaiskasvatuspalveluiden (äidinkielenen päivähoito ja saamen kieliä elvyttävä kielipesätoiminta) turvaamiseksi ja kehittämiseksi valtionavustuksena yhteensä 5.140.000 €, josta

- Saamenkielisten päivähoitopalveluiden turvaamiseksi koko maassa osoitetaan Saamelaiskäräjien kautta maksettavaksi palveluiden järjestäjille 2.600.000 €;
- Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoimintaan osoitetaan vähintään 2.370.000 € ja
- Saamelaisen varhaiskasvatus- ja kielipesäohjaajan virkojen perustamiseksi Saamelaiskäräjien yhteyteen osoitetaan 170.000 €.

Saamelaiskäräjät perustelee esitystään seuraavasti:

Saamelainen varhaiskasvatus on saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin tulevaisuuden avainkysymys. Saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin uhanalaistuminen tarkoittaa sitä, että sekä kielen että kulttuurin siirtyminen uusille sukupolville on merkittävästi heikentynyt. Saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin siirtyminen uusille sukupolville on varmistettava jokaisen ikäluokan kohdalla yhä uudestaan. Tässä työssä saamelaisen varhaiskasvatuksen merkitystä ei voi ylikorostaa.

Saamelainen varhaiskasvatus käsittää kaksi toimintamuotoa, joista molempien toimintakielenä on saamen kieli (inarin-, koltan- tai pohjoissaamen kieli). Äidinkielenään saamea puhuville lapsille annetaan varhaiskasvatuslaissa säädetyn mukaisesti saamenkielistä päivähoitoa. Toisen osan saamelaisesta varhaiskasvatuksesta muodostavat saamen kieliä elvyttävät kielipesät. Kielipesät on tarkoitettu niiden perheiden lapsille, joille saamen kieli enää siirry kotona.

Äidinkielenen päivähoiton piirissä vuonna 2016 on yhteensä 105 lasta. Saamenkielistä päivähoitoa annetaan yhteensä kuudessa yksikössä saamelaisten kotiseutualueella (Enontekiö, Inari ja Utsjoki) ja kolmessa yksikössä kotiseutualueen ulkopuolella (Rovaniemi, Oulu ja Helsinki). Saamen kielipesätoiminnan piirissä vuonna 2016 on yhteensä 73 lasta. Saamen kielipesiä on yhteensä 11, joista kolme inarinsaamenkielistä Inarin kunnassa, kaksi koltansaamenkielistä Inarin kunnassa, yksi pohjoissaamenkielinen Sodankylän Vuotsossa sekä kaksi pohjoissaamenkielistä Utsjoen kunnassa. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella toimii kolme pohjoissaamenkielistä kielipesää (Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä).

Saamelaiskäräjien tavoitteena on parantaa saamelaisen varhaiskasvatuksen saavutettavuutta siten, että kaikki saamelaista varhaiskasvatusta pyytävien perheiden lapset pääsisivät omakielisen varhaiskasvatuksen piiriin. Saamelaiskäräjien tavoitteena on myös kehittää saamenkielistä

varhaiskasvatusta pedagogisesti. Varhaiskasvatuksen kehittäminen edellyttää ammattipätevyyden omaavien, hyvän kulttuuritiedon ja kielitaidon omaavien varhaiskasvatustyöntekijöiden kouluttamista.

Hyvän kieli- ja kulttuuritaidon sekä ammattipätevyyden omaavista varhaiskasvatuksen työntekijöistä on pulaa kaikissa kolmessa saamen kielessä ja varhaiskasvatuksen molemmissa toimintamuodoissa. Varhaiskasvatustyöntekijät vastaavat sekä lasten päivähoidosta, että kielityöstä molemmissa toimintamuodoissa. Äidinkielen päivähoiton työntekijät vahvistavat, rikastuttavat ja vakiinnuttavat lasten oman äidinkielen käyttöä. Kielipesätyöntekijät siirtävät saamen kieltä ja saamelaista kulttuuria lapsille tilanteessa, jossa kieli ei enää siirry lapsille kodeissa. Molemmissa toimintamuodoissa työntekijöiltä edellytetään erityistä kielitietoisuutta ja erityisiä taitoja. Tämän takia saamelaisen varhaiskasvatuksen työntekijöiden tukemista ja työn kehittämistä varten tulisi järjestää jatkuvaa ja hyvätasoista ohjausta.

Saamelaisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on siten sekä kielellisen että kulttuurisen osaamisen varmistaminen. Varhaiskasvatus vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä, antaa lapsille mahdollisuuden opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja ja kasvaa oman kulttuurinsa jäseneksi. Toiminnassa hyödynnetään saamelaiselle kulttuurille ominaista vuoden kiertoa, kertoma-, joiku- ja käsityöperinnettä, lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien, isovanhempien, kulttuuristen osajien ja saamelaisyhteisön kanssa.

Paikallista vuoden kiertoa hyödynnetään mm. osallistumalla poronhoitoon, kalastukseen ja marjastukseen. Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa luodaan saamelaiseen kulttuuriin ja perinteeseen liittyviä oppimisympäristöjä, joissa saamelaiseen kulttuuriin liittyvä läheinen luontosuhde on keskeisellä sijalla. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä sekä antaa valmiudet saamenkieliseen esi- ja perusopetukseen siirtymiseen.

1) SAAMENKIELISTEN PÄIVÄHOITOPALVELUIDEN SAATAVUUDEN TURVAAMINEN

Valtion talousarviossa on vuodesta 2014 alkaen ollut erillinen määräraha (120 000 €) opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa saamenkielisen päivähoiton turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Rahoitus on ollut riittämätön saamenkielisten ja saamelaisen kulttuurin mukaisten varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseksi. Saamenkielistä päivähoitoa ei ole saatavissa sisällöltään sellaisena ja siinä laajuudessa kuin saamelaisperheet sitä tarvitsevat.

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaislapset ovat omakielisten ja kulttuuristen palvelujen osalta kaikkein heikoimmassa asemassa. Tästä johtuen saamenkielisen päivähoiton järjestämistä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella tulee tukea samoin perustein kuin kotiseutualueella. Rahoituksen ulottaminen myös kotiseutualueen ulkopuolelle parantaisi siellä järjestettävän saamenkielisen päivähoiton laatua, koska saamelaiset voisivat silloin merkittävästi itse vaikuttaa päivähoiton järjestämistapaan.

Saamenkielistä päivähoitoa järjestettäessä on otettava huomioon saamen kielen asema perustuslaissa ja kansainvälisissä sopimuksissa erityistä suojaa nauttivan pienen vähemmistönä olevan alkuperäiskansan äidinkielenä, joka on kansainvälisesti luokiteltu uhanalaiseksi kieleksi. Saamenkielisen päivähoiton tulee vastata sisällöllisesti ja laadullisesti saamelaisten omaa käsitystä ja tarvetta näistä palveluista.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisten varhaiskasvatuspalvelujen turvaamiseksi koko maassa myönnetään 2,6 miljoonaa euroa Saamelaiskäräjien kautta maksettavaksi palvelujen järjestäjille.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen turvaamiseksi osoitettavasta määrärahasta tulisi säätää laissa ja asettaa Saamelaiskäräjät valtionapuviranomaiseksi. Ministeriön tulisi neuvotella määrärahan suuruudesta vuosittain Saamelaiskäräjien kanssa.

Esitys perustuu laskelmaan, josta:

Saamelaisten kotiseutualueella oleva saamenkielinen päivähoito (1,6 milj):

- pohjoissaamenkielinen päivähoito Enontekiön kunnassa 300 000 €*
- pohjoissaamenkielinen päivähoito Inarin kunnassa 450 000 €*
- inarinsaamenkielinen päivähoito Inarin kunnassa 200 000 €*
- pohjoissaamenkielinen päivähoito Utsjoen kunnassa 450 000 €*
- pohjoissaamenkielinen päivähoito Sodankylän kunnassa 200 000 €*

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella oleva saamenkielinen päivähoito (1 milj):

- pohjoissaamenkielinen päivähoito Helsingin alueella 150 000 €*
- pohjoissaamenkielinen päivähoito Oulun alueella 450 000 €*
- pohjoissaamenkielinen päivähoito Rovaniemen alueella 400 000 €*

2) VALTIONAVUSTUS SAAMELAISLASTEN SAAMEN KIELTEN JA KULTTUURIN ELVYTTÄMISEKSI

Saamen kielet tarvitsevat säilyäkseen koko yhteiskunnan tukea ja yhdenvertaisuuteen perustuvia positiivisia erityistoimia. Saamen kielten kielipesätoiminta on yksi tärkeimmistä saamen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen tähtäävistä toimista tällä hetkellä. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ministerikomitea on esittänyt huolenaiheensa erityisesti pienempien saamen kielten eli inarinsaamen ja koltansaamen kokonaistilanteesta.

Valtioneuvoston 3.7.2014 tekemä periaatepäätös saamen kielen elvyttämisen toimenpideohjelmaksi sisältää toimenpiteen saamelaisten kielipesätoiminnan vahvistamiseksi. Valtioneuvoston päätöksen mukaan kielipesätoiminnan laajentuessa valtion talousarviossa kielipesätoiminnan kehittämiseksi osoitettua määrärahaa korotetaan ja ulotetaan myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle. Määrärahaa korotetaan vuodesta 2015 lähtien 700 000 euroon. Toiminnan laajentuessa tavoitteeksi asetettiin määrärahan korottaminen 1,4 miljoonaan euroon. Vuonna 2016 määräraha on 700 000 euroa saamelaisten kotiseutualueen kielipesätoimintaan ja 200 000 euroa kotiseutualueen ulkopuolella toimiville kielipesille.

Inarinsaamen kielen yhdistyksen ja Inarin kunnan suunnitelmissa on muuttua vuonna 2017 yksi Inarin kunnassa toimiva inarinsaamen kielipesä äidinkielisten päivähoitoyksiköksi. Tilanteessa, jossa jonkin kielen osalta yhden yksikön tarve lakkaa ja sen tilalle perustetaan päivähoitoyksikkö, ei tarkoita, että kielipesätoimintaan tarkoitettun valtionavustuksen tarve vähenee, vaan valtionavustus tulee kohdentaa toisen kielen elvyttämiseen kielipesässä. Tässä tapauksessa valtionavustusta haetaan Inariin ja Ivaloon perustettavan kahden pohjoissaamen kielipesän toimintaa varten. Kielipesätoiminnalle osoitettavan valtionavustuksen tarve ei siten vähene yhden kielipesän muuttuessa mahdollisesti äidinkielisten lasten päivähoitoyksiköksi.

Sodankylän kunnan kuntakeskukseen on tarkoitus perustaa toinen pohjoissaamenkielinen kielipesä Vuotson kielipesän lisäksi. Enontekiön kunnassa kielipesätoimintaa ollaan aloittamassa.

Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarviossa varataan vähintään 2.370 000 euroa saamenkielisen kielipesätoiminnan saatavuuden turvaamiseksi koko maassa.

Esitys perustuu laskelmaan, josta:

1) saamelaisten kotiseutualueella olevat kielipesät (11) yhteensä 1 620 000 €

- 1 pohjoissaamenkielinen kielipesä Enontekiön kunnassa 150 000 €*
- 2 inarinsaamenkielistä kielipesää Inarin kunnassa 350 000 €*
- 2 kolttasaamenkielistä kielipesää Inarin kunnassa 220 000 €*
- 2 pohjoissaamenkielistä kielipesää Inarin kunnassa 300 000 €*
- 2 pohjoissaamenkielistä kielipesää Sodankylän kunnassa 300 000 €*
- 2 pohjoissaamenkielistä kielipesää Utsjoen kunnassa 300 000 €*

2) saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella olevat kielipesät (5) yhteensä 750 000 €:

Saamelaiskäräjät on kartoittanut vuonna 2014 saamelaisten kielipesätoiminnan tarvetta Rovaniemen, Oulun, Tampereen ja Jyväskylän alueella. Vuonna 2016 kartoitus tehtiin uudestaan uudestaan Tampereen ja Jyväskylän alueella.

- pohjoissaamenkielinen kielipesä Rovaniemen alueella 150 000 €*
- inarinsaamenkielinen kielipesä Rovaniemen alueella 150 000 €*
- pohjoissaamenkielinen kielipesä Oulun alueella 150 000 €*
- pohjoissaamenkielinen kielipesä Helsingin alueella 150 000 €*
- pohjoissaamenkielinen kielipesä Tampereen alueella 150 000 €*

3) SAAMENKIELISEN VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN

Valtioneuvoston 3.7.2014 tekemä periaatepäätös saamen kielen elvyttämisen toimenpideohjelmaksi sisältää toimenpiteen saamelaisten kielipesätoiminnan vahvistamiseksi. Valtioneuvoston päätöksen mukaan mahdollistetaan kielipesäohjaajan palkkaaminen, joka kehittää kielenoppimisen pedagogisia menetelmiä yhteistyössä kielipesien työntekijöiden kanssa ja tukee vanhempia.

Varhaiskasvatuksen ohjauksella on suuri merkitys siihen, kuinka varhaiskasvatus tukee saamelaislapsen oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä ja kehittämistä. Kuntien päivähoidosta vastaavilla virkamiehillä ja päättäjillä ei ole riittävästi tietoa saamelaiskulttuurista, saamelaisen varhaiskasvatuksen erityispiirteistä ja haasteista. Saamelainen varhaiskasvatuksen ohjaus edistäisi kaikkien saamelaislasten oikeutta pedagogisesti ja sisällöllisesti laadukkaaseen omakieliseen varhaiskasvatukseen, riippumatta lapsen asuinpaikasta.

Saamenkielinen varhaiskasvatushenkilöstö tarvitsee omaan kieleen ja kulttuuriin pohjautuvaa ohjausta, neuvontaa ja tukea. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää lasten kielen ja kulttuurin oppimisen turvaamisen jatkuvuuteen siirryttäessä päivähoidosta ja kielipesästä perusopetukseen.

Saamenkieliseen päivähoitoon tulevien lasten saamen kielen hallinta voi olla hyvinkin eri tasoilla. Erityisenä haasteena onkin se, miten varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapsen kielelliset erityistarpeet monimuotoisessa lapsiryhmässä, jossa on erilaisia oppijoita. Mikäli kielen ja kulttuurin omaksumisen tukemiseen ja ohjaamiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota, tilanne johtaa saamenkielisen lapsen kielen vaihtumiseksi suomen kieleen.

Saamenkielisessä päivähoidossa ja kielipesätoiminnassa tulisi myös tukea lapsen oikeutta kulttuuriperintöönsä ja huomioida erityisesti saamelaisten perinteisen tiedon säilyminen ja siirtyminen. Resurssien vähyyden vuoksi lapsilla on vain vähän mahdollisuuksia osallistua oman saamelaisen yhteisönsä tapahtumiin ja vuotuiskierron mukaisiin perinteisiin töihin ja askareisiin.

Varhaiskasvatushenkilöstö tarvitsee ohjauksen ja täydennyskoulutuksen kautta vahvistusta saamelaiskulttuurin mukaisen varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseen.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisten varhaiskasvatuspalvelujen ja kielipesätoiminnan vahvistamiseksi valtion talousarviossa osoitetaan 170 000 euron vuosittainen valtionavustus saamelaisen varhaiskasvatus- ja kielipesäohjaajan palkkaus- ja toimintakuluihin. Virat perustetaan saamelaiskäräjien yhteyteen.

Esityksestä päätti Saamelaiskäräjien kokous 21.06.2016.

Tiina Sanila-Aikio, puheenjohtaja

Siiri Jomppanen, kieliturvasihteeri

Ulla Aikio-Puoskari, koulutussihteeri